

БІБЛІЯГРАФІЯ І КАМЭНТАРЫЙ ДА ТВОРАЎ УЛАДЗІМЕРА ДУДЗІЦКАГА

Паэтычныя творы Уладзімера Дудзіцкага падающа ў бібліяграфічным паказыніку ў пасынкунасці іх разъмішчэння, празаічныя -- у алфавіце назваў.

У бібліяграфічным паказыніку ўлічаныя паэмы, вершы, пераклады, урыўкі з мастацкай прозы, публішыстычныя артыкулы, надрукаваныя ў газетах, часапісах, зборніках, і творы, якія, па звестках складальнікаў збору твораў паэта, нізе не публіковаліся. Надрукаваныя ў кнізе празаічныя творы пазначаны ў бібліяграфіі зорачкай. Накіды вершаў, асобныя паэтычныя радкі, вылушчаныя з рукапісаў паэта, сабраныя ў асобны разьдзел «Зъ незавершанага», яны не камэнтующа.

Лічба ў дужках пасыля назвы твора паказвае балонку, на якой надрукаваны твор у кнізе.

Архіў Уладзімера Дудзіцкага захоўваеца ў Беларускім Інстытуце Навукі і Мастацтва ў Нью-Ёрку (БІНіМ).

Вершы. Паэмы

1. «Стынуць хвалі і цяжэюць быццам...» (б. 2). Машынапіс (Архіў БІНіМа).
2. «Дарэмна прамянняў я сон начы...» (б. 3). «Шыпшина», 5, 1947, б. 26.
3. **I мала слоў...** («I мала слоў, каб выказаць настрой...») (б. 4). «Шыпшина», 5, 1947, б. 26; «Бацькаўшчына», 32-33 (214-215), 29 жніўня 1954; «Бацькаўшчына», 40-41 (270-271), 9 кастрычніка 1955; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 59.
4. **А я -- наадварот...** («Вы кажаце, што не?...») (б. 5). «Шыпшина», 4, 1947, б. 19. Пад назвай «Наадварот» у «Бацькаўшчыне», 47-48 (277-278), 27 лістапада 1955. У рукапісе -- загаловак «Наадварот» і прысьвячэнне -- «Далакопам...».
5. **І так яно ад веку і да веку...**» (б. 7). Машынапіс (Архіў БІНіМа).
6. «**Я пазнаў і Эўропу і Азію...**» (б. 8). Машынапіс (Архіў БІНіМа). Верш апублікованы як шытата ў артыкуле Ул. Дудзіцкага «Даруй, што я плачу...» (Замест успамінаў): «Беларускі работнік», 39, 24 верасьня 1944.
7. **Песні няволі** (б. 9-13). Цыкл вершаў з уступным аўтаравым словам **Горкія ўспаміны** («Цяжка ўспамінаеца зіма 1933 году...») (б. 9): 1. **Крокі і вёрсты** («Сотні

вёрстаў праішоў...») (б. 10), 2. На парозе турмы («Ня украй, не знявечыў нікога...») (б. 11), 3. А ратунку ня было й няма («Колер неба хмары ўслалі густа...») (б. 12), 4. Пакуль песня яшчэ ня сьнета («Ня пытайся, мой любы дружа...») (б. 13). «Новы шлях», 20 (32), 1943, б. 15.

8. **Жывое праўдзівае слова** (б. 14-22). Цыкл вершаў з уступным аўтаравым словам **Скупныя заўвагі** («Масква сьпявала...») (б. 14): 1. **Жывое праўдзівае слова** («Песыцӯ доўга цябе, шанаваў і съярого...») (б. 15), 2. **Навальніца** («На съежках крыжавых сустрэлі навальніцу...») (б. 16), 3. **Маем сілу і край свой** («Праўду кажуць...») (б. 18), 4. **На парозе пары** («Не багашце і слава, а гонар душы...») (б. 20), 5. **Па-над кручай** («Стаю па-над кручай ...») (б. 22). «Новы шлях», 22 (34), 1943, б. 15.

Верш **Жывое праўдзівае слова** надрукаваны: «Бацькаўшчына», 40-41 (270-271), 9 кастрычніка 1955; тры першыя строфы апублікованы: «Беларускі работнік», 39, 24 верасня 1944. Верш перакладзены на украінскую мову Б.Аляксандравым, надрукаваны ва Украінскай газэце «Нові дні».

Живе, невмирушее слово
Пестив довго тебе, шанував і беріг,
Повнів піснею, смутком діброя
У годині круті біля чорных доріг,
О, живе, невмирушее слово!
Пробудися, молю я, зорій і пвіци,
Не згінайся під віхорем новым,
По руінах і крові прямуй до меші,
О, живе, невмирушее слово!
Кожним гуком лзвени над просторамі нив,
Мчишя в Край мій на крилах вітровых,
Душі братній стрлами кривди против,
О, живе, невмирушее слово!

Верш **Навальніца** надрукаваны: «Бацькаўшчына», 40-41 (270-271), 9 кастрычніка 1955. У рукапісным тэксле верша (Архіў БІНiMa) заўвага аўтара: «З тэхнічных прычынаў другая частка была апушчана рэдакцыяй часопісу «Новы шлях». Рукапісу не засталося, і тэкст не адноўлены».

Радкі зь верша **Маем сілу і край свой** цытующа ў артыкулах Ул. Дудзіцкага «Маем сілу і край свой» і «Як Менск абходзіў нацыянальнае свята 25 сакавіка»: «Беларуская газэта», 25 (243), 29 сакавіка 1944. Верш надрукаваны асобна: «Шыпшына», 1, 1950, б. 29; «Бацькаўшчына», 47-48 (277-278), 27 лістапада 1955; змешчаны таксама ў рукапісным лістку «Ahladchyk», 100, 23 сакавіка 1947.

Верш **Па-над кручай** надрукаваны асобна: «Менская газэта», 4, 5 кастрычніка 1941.

9. **Жыву і ня жыву** («Чым акрылю і ўсьцешу чым душу?...») (б. 23). «Бацькаўшчына», 40-41 (270-271), 9 кастрычніка 1955.

10. **Каб хоць раз усьміхнулася шчасыце** («Каб ня рукі, а крылы магутныя меў...») (б. 24). «Бацькаўшчына», 21-22 (152-153), 31 траўня 1953; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 62. На старонцы машынапіснага тэксту заўвагі аўтара. Першая: «Турма ў горадзе Марыінску (Заходняя Сібір)». Другая: «Часапіс «Моладзь», 12, 1949, Парыж».

II. «Ня першы раз і не апошні, мусіць...» (б. 25). У рукапісе 1933 г. (Архіў БІNiMa) верш меў назыву **Ля вербаў моліца мая уцеха**, у рукапісе 1946 г. (Архіў БІNiMa) -- **Журботная вазёраў сінь**. Верш надрукаваны: «Шыпшына», 5, 1947, б.27;

«Беларускае слова», 1, 1 студзеня 1950; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 55; «Бацькаўшчына», 32-33 (214-215), 29 жніўня 1955.

12. **Ні маністаў, ні зораў** («Я адзін ля вакна у суворай сяджу камяніцы...») (б. 26). «Бацькаўшчына», 21-22 (152-153), 31 траўня 1953; «Ля чужых берагоў», 1955, б.60.

13. **«У жаўталістую, рудую восень...»** (б. 28). «Шыпшына», 4, 1947, б. 19.

14. **Жывой крыві жывыя цэльцы** («Гулі вятры...») (б. 29). Рукапіс (Архіў БІНiМa). Чацвёртая страфа верша надрукавана: «Беларускі работнік», 39, 24 верасьня 1944.

15. **«Мая родная, любая, кволая...»** (б. 30). Рукапіс (Архіў БІNиMa).

16. **«На небе -- зоры й месяц...»** (б. 31). Рукапіс (Архіў БІNиMa).

Варыянт верша. Радкі 5-8:

і скажа зноў мне: бачу, на сяло
рыхтуешся? Пабыў-бы сёныя дома.
Хіба-ж яно хлапцоў не давяло
да глуму? Варты воку злому
зірнушь, і возьмушь зноў на языкі.

17. **Зъ першых вершаў** («Каму-ж паскарджуся і напішу...») (б. 32). Рукапіс (Архіў БІNиMa).

18. **Маўклівасць дум** («Бывае так, што думаеш адно...») (б. 33). «Голас вёскі», 45, 18 сінэжня 1942. Рукапісны варыянт верша (Архіў БІNиMa) адрозніваеша ад публікацыі і ня мае падзагалоўка «Песьні выгнаныя».

19. **Гады крылатыя** («Гады крылатыя, юнацкія гады...») (б. 34). «Новы шлях», 15(27), 1943, б. 14.

20. **На папялішчы руж** («Пачаў ды хутка змоўк...») (б. 35). У рукапісе (Архіў БІNиMa) заўвага аўтара: «Смарагды кроз» -- назоў паэмы Сяргея Астрэйкі «Бэнгалія» ў першай рэдакцыі. Гарбарная -- вуліца ў Менску-Беларускім, дзе жыў паэт -- аўтар «Бэнгаліі».

21. **«Красою майскаю сады...»** (б. 36). У рукапісе (Архіў БІNиMa) заўвага аўтара: «Успомнены пачатак вершу, надрукаванага ў беларускай газэце «Літаратура й мастацтва» ў 1939 г. (Менск)».

22. **Шлях зусім вузкі** («Пасыля лета гаспадарышъ восень...») (б. 37). У рукапісе (Архіў БІNиMa) ранейшая назва верша «Зародкі хараства» выпраўлена аўтарам.

23. **Маладзіца** («Як каралі і калечылі...») (б. 38). Рукапіс (Архіў БІNиMa).

24. **Кідаў я сеці ў глыб рагнину** («За хвалій хвалия ўсё шпарчэй...») (б. 40). «Беларуская газэта», 59 (177), 7 жніўня 1943. Пад назвой «Піціч» у «Бацькаўшчыне», 47-48 (277-278), 27 лістапада 1955.

25. Напярэймы жаданьням («Што-ж, снующа няхай съмерці чорныя здані...») (б. 41). «Беларуская газэта», 93 (113), 13 снежня 1942; «Беларускі эмігрант», 9 (20), 1 кастрычніка 1949; «Бацькаўшчына», 40-41 (270-271), 9 кастрычніка 1955.

26. Балочым накіпам свае крыві («Адчуў на скрыўджаным парой пагосьце...») (б. 42). У рукапісе (Архіў БНiМа) ранейшая назва верша «Рудая, чорная». «Беларускі работнік», 39, 24 верасьня 1944; «Пагоня», 3, 1946, б. 5.

27. Не прадам я ніколі вясны («Неяк рана прыйшла вясна...») (б. 43). У рукапісе (Архіў БНiМа) ранейшая назва верша «Не памру я». «Беларуская газэта», 55 (173), 24 ліпеня 1943.

Рукапісны варыянт, страфа 6:

Устрасаю далоні:
-- Ты-ж
і самога сябе знявечыў...
І ня жоўты вядзьмарскі брыж
ружавее,
а зораў съвечы...

страфа 7:

Не памру я!
А ты -- гібей,
парахнёю
чарней ля плоту.
Наканоўвае шлях табе
балашнай іржою лотань.

страфа 9:

І ня восень, аднак, --
весна
усыміхаеца мне у вочы
хітравата...
Яна, яна...
І зямлю ўжо расыліны точань.

28. Не шкадую яго і мя плачу («Лета выскубла жмук асакі...») (б. 45). Першая частка верша друкуеца па рукапісным тэксьце (Архіў БНiМа). Другая частка («Дагарэла сонечнае лета...») апублікавана: «Беларуская газэта», 27 (145), 8 красавіка 1943; «Беларускі работнік», 38, 17 верасьня 1944.

29. Пела мне маці («Помню, у час вечаровы...») (б. 47). «Беларуская газэта», 11 (129), 10 лютага 1943; «Бацькаўшчына», 47-48 (277-278), 27 лістапада 1955.

30. Хутчэй, хутчэй... («З-пад снегу першы ўшчэ храсток...») (б. 48). «Беларуская газэта», 30 (148), 20 красавіка 1943.

31. Не зракуся («Хіба шмат такіх вось нашых раніш...») (б. 49). «Новы шлях», 16 (28), 1943, б. 14. Перад публікацыяй верша слова, падпісаныя У.Г.: «За апошнія гады расыцьвілі маладыя таленты гэткіх паэтаў, як Уладзімер Дудзіцкі, -- паэта з дубоўковымі і пушчавымі традышыямі ўлюбёнасыі ў вобразную семантыку слова».

- 32. І думы, і слова, і сны** («Былі яны, слова і думы...») (б. 50). «Беларуская газета», 33 (251), 26 красавіка 1944.
- 33. Упаў блакіт. З настрою ў ля Нёману** («Упаў блакіт на шкло ракі...») (б. 51). Машынапіс (Архіў БІНіМа).
- 34. П'ю сок вясны** («Мой родны брат, сястрыца мая, маці...») (б. 52). Машынапіс (Архіў БІНіМа).
- 35. Беларускай моладзі** («Дарма, што сплямлены наш сад...») (б. 53). Рукапіс (Архіў БІНіМа). Першапачаткова верш называўся «Шумінь пад зорамі краса (Экспромт)» і меў прысьвячэнне: «Прысьвячаеща Бараванавіцкай моладзі».
- Варыянт, страфа 5:
- Пакуль хай пляміць медзьдзю сад
наліты сонцам сыпэлы жнівень,
шумінь пад зорамі краса
на сакавітай роднай ніве.
- 36. Верш** («Падышла і сказала...») (б. 54). У рукапісе (Архіў БІНіМа) варыянт назвы «Часіны трывогі». «Новы шлях», 20 (32), 1943, б. 13.
- 37. Ізноў я тут** («Ізноў я тут, калі цябе...») (б. 55). «Беларуская газета», 61 (179), 14 жніўня 1943; «Пагоня», 3, 1946, б. 3; «Шышина», 4, 1947, б.18.
- 38. Я зь песьній упоруч пайду** («Прамчаўся, расыяты маланкаю час...») (б. 56). «Пагоня», 3, 1946, б. 6.
- 39. Насустрач будучыні нашай** («Я ўспамінаю дні «вязны»...») (б. 58). Машынапіс (Архіў БІНіМа).
- 40. Была восень** («Бяз прычын ня бывае гора...») (б. 59). «Новы шлях», 8 (39), 1944, б. 13.
- 41. Блакіт вачэй** («Усыменкай сэрца мне параніў...») (б. 60). У машынапісе (Архіў БІНіМа) прысьвячэнне В.Б.-й і заўвага аўтара: «Раманс напісаў кампазытар Мікола Шчаглоў». «Новы шлях», 8 (20), 1943, б.15.
- 42. Жыві...** («Час кароткі мне векам здаўся...») (б. 61). У машынапісе (Архіў БІНіМа) прысьвячэнне В.Б.-й. «Новы шлях», 8 (20), 1943, б.15.
- 43. Хай пеніца віно** («Стайш пітва нявыпітага кубак...») (б. 62). «Новы шлях», 23 (35), 1943, б. 14.
- 44. Блізкі і такі знаёмы** («Часта чую сълёзна-шчыры, любы голас...») (б. 63). У рукапісе (Архіў БІНіМа) заўвага аўтара: «Урывак з пачатае паэмы «Зязюля». «Пагоня», 3, 1946, б. 4.
- 45. Былое трупам мусіць пасыці** («Я дружбы з радасцю ня меў...») (б. 65). Машынапіс (Архіў БІНіМа).

46. **Плача кроплямі золата дзень** («Сінь дзівосная неба, рассып...») (б. 67). «Пагоня», 3, 1946, б. 4.

47. **Над съядамі шляхоў аджытых** («Рассыпайся драбноткім макам...») (б. 69). Рукапіс (Архіў БІНіМа).

48. **Дваццаць пяты** («Ні сіла наймітаў, ні блуд, ні згады змоў...») (б. 70). У машынапісе (Архіў БІНіМа) падзагаловак: «Да 25-х угодкаў абвешчаныя незалежнасці Беларусі». «Беларуская газэта», 24 (242), 25 сакавіка 1944; «Беларускае слова», 4 (5), 25 сакавіка 1949. Верш перакладзены Гэрманам Рыдмюлерам на нямецкую мову, надрукаваны ў газэце «Minsker Zeitung», 1943.

Zu allen Zeitung wird davon sagen,
Was sich ein Volk erwarb an hohen Ruhm.
Es bleiben auch in fernsten Erdentagen
Im Buch der Weltgeschichte eingetragen
Der Ahnen Taten und ihr Heldenstum.

Wir blättern heute in verblichnten Seiten
Und fühlen, dass der alte Geist noch lebt,
Dass wir, trotz allem Ungermaech der Zeiten
Mit neuer Kraft dem Ziele näherschreiten,
Das Mut und Tapferkeit von je erstreb't.

Es brennt die Welt und dumpfe Glocken manhnen
An uns'res Volkes schweren Opfergang,
An Blut und Tränen, an das Leid der Ahnen:
Voll tiefer Trauer senken wir die Fahnen
Vor all' den Teuren, die der Kampf verschlang.

Hört Ihr die Heimaterde heimlich weinen
Ob all' der Vielen, die der Tod umwarb?
Wie bitte Tränen will ihr Tau erscheinen
Um uns'ie Brüder und den grossen Einen,
Held Kalinowski, der für uns einst starb.
Die Rache lebt! Einst werden wir vergelten!

Dies ist der Tag, der ewig in uns neu,
An dem wir uns dem Feind endgegenstellten
Zu retten unser Wesen, uns're Welten,
Dem Vaterland, dem Freiheitsbanner treu!

Aus tausend Gräben dringen stille Klagen --
Aufs neue aber jagt der Sturm durchs Land
Wie ehemals in jenen Fruhlingstagen,
Da wir der fremden Fessel uns entscolagen
Und unser Volk die Freiheit wiederfand!

Aufs neue, Brüder, ist es März geworden,
Aufs neue Weissrutheniens Schicksalszeit!
Fegt sie hinweg, des Teufels wilde Horden!
Der schwerste Kampf wird unser Volk nicht morden,
Seid Ihr, den Ahnen gleich, zur Tat bereit!

Zu allen Zeiten wird man davon sagen,
Was sich ein Volk erwarb an hohen Ruhm,
Es bleiben auch in fernsten Erdentagen
Im Buch der Weltgeschichte eingetragen
Der Ahnen Taten und ihr Heldenstum.

49. **Да зброі, да чыну** («Прыслухайся, зноў, як калісьці, нас кліча...») (б. 72). У адным з рукапісных варыянтаў (Архіў БІНіМа) строфы 6 і 7 выдзелены як самастойны верш «Насуперак буры». Поўнасцю верш надрукаваны: «Беларуская газэта», 20 (238), II сакавіка 1944.

50. **Крывёю купленае права** («Сягоныня бачыўся ў сыне...») (б. 75). «Беларуская газэта», 34 (252), 25 красавіка 1944. Апошняя страфа верша цытуеша ў артыкуле Ул. Дудзішкага «Як Менск сьвяткаваў сваё сьвята працы» -- «Беларуская газэта», 36 (254), 6 траўня 1944.

51. **Вільні** («Упершыню сустрэў твае муры...») (б. 77). «Беларуская газэта», 38 (256), 18 траўня 1944.

52. **Нечакана зусім і проста** («Нечакана зусім і проста...») (б. 78). Рукапіс (Архіў БІНіМа).

53. **«Пачатак быў толькі такі...»** (б. 79). Рукапіс (Архіў БІНіМа).

54. Замест развітаныя («Нашу радасьць -- буйное калосьце...») (б. 80). Рукапіс (Архіў БІНiMa). Заўвага аўтара: «Чарнавы накід. Верш, напісаны разам з Масеем Сяднёўм».

55. Ля роднай бацькаўскай мяжы («Ля роднай бацькаўскай мяжы...») (б. 81). Машынапіс (Архіў БІNiMa).

56. Нараджаеща съвет неапеты («Словы думак ня зловяшь ніяк...») (б. 82). «Раніца», 38 (200), 17 верасьня 1944.

57. Надпіс да фотаздымку («Зірні, мая радасьць... ») (б. 83). Рукапіс (Архіў БІNiMa). Варыант назвы -- «Надпіс на паштоўцы».

Варыант, страфа 2:

Прыслушайся: ў шэлесыце лісьця --
пяшчотная музыка мая...
Было яно, помніш, калісьці,
а сяння мы права ня маем...

58. «Шкада, гавораць, працы нашай, поту...» (б. 84). Машынапіс (Архіў БІNiMa).

59. «На схіле гор стаіць мой новы дом...» (б. 85). Машынапіс (Архіў БІNiMa).

60. Птушка («Слова -- птушка, любая, павер мне...») (б. 86). Рукапіс (Архіў БІNiMa).

61. Просьба («Я стаміўся ідуchy...») (б. 87). Машынапіс (Архіў БІNiMa).

62. З паэмі «Цені съмерці» («Ты наровіш, пазнаў я, употай паўзыші...») (б. 88). Машынапіс (Архіў БІNiMa).

63. Клятва духу. Паэма (б. 89). Варыант назвы -- «Прысяга» (Архіў БІNiMa). Паэма надрукавана: «Беларуская газэта», 35 (258), 3 траўня 1944; «Узвышша», 1, 1944, б.41. Частка 2 паэмі надрукавана як асобны верш пад называй «Маліца хочам на радзіме» ў часопісе «Пагоня», 2, 1946, б. 14. Частка II паэмі надрукавана як асобны верш пад называй «Кляцьве духу ня зрадзім ані» -- у «Беларускай газэце», 71 (189), 18 верасьня 1944; пад называй «Думка» -- у газэце «Бацькаўшчына», 32-33 (214-215), 29 жніўня 1954 і ў альманаху «Ля чужых берагоў», 1955, б. 58. У рукапісных матэрыялах частка 10 паэмі выдзелена як асобны верш бяз назвы (Архіў БІNiMa).

Рукапісны варыант, частка 9:

Сынече, сынече, крывіцкія воі,
ушануюць браты ваши мроі;
ушануюць і дзені, і сёстры,
грудзі жалем сынскаючы гострым;
ушануе ўсе ваши чыны
Маші нашая, Маші-Айчына.
За жыщыцё, вашу круў, за багацьце --
вораг собскай крывёю заплаціш!
І за плач, і за сылёзы сіротаў,
што гібелі пад зыдзеклівым ботам,
плакаць воражы нашчадак будзе

перад сонцам на высьмяглым грудзе.
А зарою умыеща вечар --
Маші прыйдзе да вас і ўкленчыць,
на спустошаным пляны сталіцы
аж да поўначы зорам маліща
яна будзе... А ваншы дзяўчаты
каля съценаў збушвелае хаты
у журбе, у самое пякучай
не забудушь часіны разлучын...

64. **Віоцца чорныя дарог брыжы** («...І дзе ні стань...») (б. 99). Машынапіс (Архіў БІНiMa).
65. **На станцыі начы.** Зь дзёньніка («Куды імчыш мяне, пягнік?..») (б. 100). Рукапіс (Архіў БІNiMa).
66. «**Матуля любая, даруй...**» (б. 101). Рукапіс (Архіў БІNiMa).
67. «**Да вас, суродзічы, да блізкіх і далёкіх...**» (б. 102). Рукапіс (Архіў БІNiMa).
68. **Ліст да маці** («Ліст гэты, матуля, ад меншага сына...») (б. 103). Рукапіс (Архіў БІNiMa).
69. «**Перада мной -- простор нябёс...**» (б. 105). Машынапіс (Архіў БІNiMa).
70. «**Пляскі дарог і лісьцяў медзь...**» (б. 106). Машынапіс (Архіў БІNiMa).
71. **Жалобная струна** («Нялёгка сяняня пішуща лісты...») (б. 107). Рукапіс (Архіў БІNiMa).
- Варыант, страфа 6:
- У пошчаку ішчапаеша наш плач,
зьвярэджаныя боем, вянупь пульсы.
На попеле і спадаў і няўдач
выпрастающе мінусы, а плюсы...
72. **Ліст да сястры** («Сястрыша родная, паклон ад брата...») (б. 108). Рукапіс (Архіў БІNiMa).
73. **О родны край** («Са мною ты на яву і ў съне...») (б. II0). Рукапіс (Архіў БІNiMa).
74. **Апошняя малітва** («Яшчэ раз кленчу я ля съценаў Храма...») (б. III). «Пагоня», 1, 1945, б. 14; «Божым шляхам», 1, 1947, б. II.
75. «**Адцьвіла маіх надзеяў ружа...**» (б. II2). Машынапіс (Архіў БІNiMa).
76. **Вялікія шэльмы** («У маленстве чужыя казалі...») (б. II3). «Бацькаўшчына», 12-13 (242-243), 25 сакавіка 1955.
77. «**Веру я ў сілу сілаў...**» (б. II4). Машынапіс (Архіў БІNiMa).

78. Зъвер двухногі. Паэма (б. II5). Друкуеша поўнасцю ўпершыню. Папярэдняя найболыш поўная публікацыя: «Пагоня», 4, 1944, б. 9. Частка 3 пад назвай «На скрыжаваныні -- тры крыжы» друкавалася як асобны верш у выданынях: «Божым шляхам», 4 (19), 1949, б. 8; «Башькаўшчына», 32-33 (214-215), 29 жніўня 1954; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 9. Частка 4 пад назвай «Цьмянныя плямы» -- у выданынях: «Башькаўшчына», 32-33 (214-215), 29 жніўня 1954; «Башькаўшчына», 40-41 (270-271), 9 кастрычніка 1955; «Божым шляхам», 9-10 (24-25), 1949, б. 12; «Божым шляхам», 2-3 (29-30), 1950; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 56. Частка 5 пад назвай «Дымяша хмары» друкавалася: «Божым шляхам», 9-10 (24-25), 1949, б. 12; «Шыпшина», 8, 1950, б. 10; ««Башькаўшчына», 32-33 (214-215), 29 жніўня 1954; «Башькаўшчына», 47-48 (277-278), 27 лістапада 1955; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 56.

Рукапісны варыянт, частка 4, страфа 3:

Жыве ён... Жоўты лістапад
фарбуюе клямары суп’емежжа...
Зірні, гаротны родны брат,
на грудзі стоптанныя межаў...

частка 5, страфа 1:

Дымяша хмары. Неба край
у невыразна-зъменным русе.
І стогне Лысая гара
між рак вазёрнай Беларусі.

79. Маіх уяў ружовых ранак. Паэма (б. I35). Друкуеша поўнасцю ўпершыню. Часткова пад назвай «Для несьмяротнай Беларусі» (3 паэмы «Маіх уяў ружовых ранкі») надрукавана ў выданынях: «Божым шляхам», 1, 1947, б. II; «Башькаўячына», 36-37 (218-219), 10 кастрычніка 1954; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 70. Пад назвай «3 паэмы «Ружовы ранак» у «Башькаўшчыне», 47-48 (277-278), 27 лістапада 1955.

80. Песьня («Хто ж ня чуў Цябе і ня жыў Табой...») (б. I38). Машынапіс (Архіў БНiМа). У адным з рукапісных варыянтаў страфа 8 падаецца як асобны верш.

81. «Кали вакна равесынк-клён...» (б. I40). «Шыпшина», 8, 1950, б. 10.

82. Зь дзёйніка ДП'і («...І дзень ня спляміша «заветны...») (б. I41). Машынапіс (Архіў БНiМа).

83. Адменная ода («Твая слава ня мной расьпечана...») (б. I43). «Шыпшина», 9, 1950, б. 4; «Башькаўшчына», 32-33 (214-215), 29 жніўня 1954; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 57.

Рукапісны варыянт, страфа 8:

Чуеш, пэўна, у бераг прыстані
б’юща хвалі марской смугі,
імі боль, хіба сэриа выстыне,
завіеша ў камяк туті.

страфа 9:

А пакуль ,шчэ жывы, няходаны,
ўсю цябе ля счарнелых сыцен
услаўлюю адменай одаю

на апошний тваёй вярсыце...

Юзоф Лабадоўскі пераклаў верш на польскую мову.

Oda

Jam twej slawy na s'mierc' nie zranil,
chociaz' krzyz' z twej przyczyny nio'sl...
Szas nam rozstac' sie z soba, Germanio,
zamieniona w popioly i gruz.
Kiedy gorzka czare dopijaz,
ani płacze, ni ciesze sie -- co'z!..

Mo'w kto wczoraj ku naszym szym
przysposabial morderczy no'z?
Mo'w, kto serca az' do dna zatrul,
kto wiosenna zagasil pies'n',
by nie s'miala na skrzydlach wiatru

ku marzeniom złotym sie nies'c?
I gdy w sadach znojem słonecznym
owocowy dojrzewał czas,
któ szalen'ststem swojem skałeczył
ludzkiej zorzy wstajacy blask?

Kto zniewazyl nadzieje matek,
któ je w meke uragan wiodł?
Nawet morze takiego spadku
do wzburzonych nie przyjmie wo'd.
Nim mi rece bolesne ostygły,
czuje dobrze skurcz twoich warg;

ponad sztywnos'c' gotyckich iglic
znowu gniew mo'j wichrem sie wdart.
Nie zapytuj czy szlak, mo'j prosty
i w milczeniu cierpiec' sie ucz...
Tys' od drzwi rodzinnego domostwa

zatracila powrothy mo'j klucz..

84. **Пякельны дар** («У новы край, далёкі і нязнаны...») (б. 144). «Бацькаўшчына», 21-22 (152-153), 31 травеня 1953; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 62.

85. **Світанак** («Свяжуткі зары світанак...») (б. 145). «Бацькаўшчына», 12-13 (242-243), 25 сакавіка 1955.

86. **«Цяпер усё. Уласнымі вачыма пабачыў съвет..»** (б. 146). Рукапіс (Архіў БІНіМа).

87. **«Дарма, што на чужой зямлі жыву...»** (б. 147). Рукапіс (Архіў БІНіМа).

Варыянт, радкі 12-14:

Няверну -- меч і гневу стрэл тугі,
а краю -- несьня, думак мурагі
і сэрца войніка Крывішкае Пагоні...

88. **Ня сыходзяща горы з горамі** («Ня сыходзяща горы з горамі...») (б. 148). «Бацькаўшчына», 21-22 (152-153), 31 травеня 1953; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 62.

89. **Сыцені. Ліра-паэма** (б. 149). Друкуеша поўнасцю ўпершыню. Часткі 1-4 надрукаваны: «Бацькаўшчына», 40-41 (270-271), 9 кастрычніка 1955; часткі 5 і 6 пад называй «Зь ліра-паэмы «Сыцені» надрукаваны: «Конадні», 3, 1955, б. 6. У адным з рукапісных варыянтаў частка 1 падаеша як асобны верш і мае назыву «Аганёк».

Рукапісны варыянт, частка 5, радкі 8-20:

І пльнуе сцены хаты,
часта дзвінша ў вокны,
ні жыве 'щэ дух расыяты
ў цішыні вуглоў самотных.
Ён, няўмерлы, непакорны,
абдымая цела крыжа,
і яна -- ад злосці чорнай --

языкамі шыбы ліжа,
прыкідаеніа суседкай,
нават краэўнай -- вельмі блізкай --
і часамі (праўда, рэдка)
галаву скіляе нізка.

частка 6, начатак:

Поўнач шэнча: «Шлях да мэты
абнялі пятлёю слупа»...
І мне здаўся ў момант гэтых
съвет вялікім гноіным струпам.
Я дрыжу і моцна зябну,
прытуляюся да шульля...

частка 6, радкі 14-16:

Песынш ў сэрцы сяньня весыні --
напярэймы весынам выйшла...
Ля варот звуглелых цесцін
венер плач яе калыша.

90. **Ня было і няма...** («Ня было і няма весялосыні...») (б. 153). Машынапіс (Архіў БІНiМа).

91. **«Усё ня так, як думаеш...»** (б. 154). Рукапіс (Архіў БІNиMa).

92. **Зрада** («Сярод чужых палёў расыціў свой агародчык...») (б. 155). «Шыпшина», 9, 1950, б. 5.

93. **Прыйдзі** («З блакітнай вышыні прыйдзі, малю, хутчэй...») (б. 156). «Божым шляхам», 3 (18), 1949, б. 13; «Бацькаўшчына», 21-22 (152-153), 31 траўня 1953; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 63.

94. **Восень** («Хто сказаў, што цяпер нявесела?») (б. 157). Рукапіс (Архіў БІNиMa).

95. **Залатая зямлі мяцеліца** («Хто сказаў, што цяпер нявесела?») (б. 158). Рукапіс (Архіў БІNиMa).

96. **«Найпразыней яно -- зусім напросту...»** (б. 159). Рукапіс (Архіў БІNиMa).

97. **«Я шукаў цябе -- не знайшоў...»** (б. 160). Рукапіс (Архіў БІNиMa).

98. **Даты і іксы** («Пакідаючы попел, узялі адно...») (б. 161). «Бацькаўшчына», 21-22 (152-153), 31 траўня 1953; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 59.

99. **Скрытныя жарты** («Сонца, важкое і вельмі чырвонае...») (б. 162). «Бацькаўшчына», 21-22 (152-153), 31 траўня 1953; «Ля чужых берагоў», 1955, б. 60.

100. **Жалоба** («Было ды з вадою сплыло...») (б. 163). «Бацькаўшчына», 12-13, 25 сакавіка 1955.

101. Жылачка («Пад кашуляй зь беларускага радна...») (б. 164). «Бацькаўшчына», 15-16 (245-246), Вялікдзень 1955.

102. Я ня ведаю, дзе ты... («Я ня ведаю, дзе ты...») (б. 165). «Конадні», 3, 1955, б. 4.

Рукапісны варыянт:

Дзе ты шяпер, ці далёка ад хаты, ці блізка --
хто мне скажа, і як я такое начую?
На дарогах, расыпачаных сонцам, на скалах съліжкіх,
як і ў бытнасьць тваю, толькі вусыпш з трывогай начуе...
і ад сэрца гарачага б'еща ў халодныя скроні.
Нібы грэнік які, я сыніка да болю далоні
і ад болю спыняюща сэрца гарачыя пульсы.
Я-ж ніколі ніякай у съвеше іконе
не маліўся, як сяняня вялікаму вобразу страты...

103. Чорная карта («Як той колас у полі, адзін... ») (б. 167). «Конадні», 3, 1955, б. 3.

104. Да родных, блізкіх і далёкіх. Лісты (б. 168). Цыкл вершаў. 1. «Ня крыўдуй, дарагая Мама...» (б. 168), 2. «Ці мала мелюнь чутак-баек...» (б. 169), 3. «Радасыць якая, мой любы сыне...» (б. 170). Рукапіс (Архіў БІНіМа). Верш 1 мае варыянт назвы «Дэпешы...».

Варыянт, частка 1:

Беларусь. Вёска Дудзічы. Мама!
Наяву і ў сыне -- з Табою.
За братоў і сясыцёр таксама
лекары не загоинь болю.
Пра жыныцё, разумееш? -- праста
раскажу, як казала казкі.
І ці моцна сядзяць нарости
На дубох каля вуліц гразкіх...
І пра вёску, пра шумы пушчаў...
Пра апошні пладлівы вырай...
І ці праўда, што ўжо расплюшчыў
старац вочы свае над лірай?
Пра самога-ж такое ведай --
вось каб толькі дайшла дэпеша,
як той камень, -- натура дзеда,
толькі сушань нуда і верны...

частка 3, страфа 1:

Шчасыце якое, мой сыне любы,
зь неба звалілася вестка... Бачыш,
рукі дрыжашь, і ўсё крывяща губы --
ад радасыці сэрца хонь раз паплача.

Варыянты строф, якія не ўвайшлі ў верш:

Дома праўдай ільга пахваліца --
як табе, сяняня ці многа нам трэба...
Зубы ляжалі-б даўно на паліцы,
калі-б ня добры вузлянскі Лейба.

Яравіну языком зылізала

полымя, вырваўшыся із-пад пушчы.
Доўга ўсіх нас цягаль залап --
скурай усе пазнаюць цяпер вушчунь.

Тужэй і тужэй запіскаеша пасак --
адным-жа памазаны людзі мірам...
Хлопшаў сяла ўночы на Спаса
ў лес завалок Сялівон Няміра.

105. Да пары, да часу... («Пад Менскам, на могільніку...») (б. 171). Машынапіс (Архіў БІНіМа).

106. Глухія щасціца крокі (б. 173). Цыкл вершаў: 1. Кавалачак неба («Да плямкі шкляной вакна...») (б. 173), 2. Шчасціце («У далоні меў тваю далонь») (б. 174), 3. Грахі («Разышліся, як дарогі ў полі...») (б. 175), 4. Пракалоліся вочы жалю («Я нічога зь сябе ня выжадаў...») (б. 176), 5. Шлях («Ня ўлукаткі, а проста --
напрасткі...») (б. 177). «Конадні», 4, 1955, б. 29. Верш 2 у рукапісе мае варыянт назвы «Глухія щасціца крокі», верш 3 у рукапісе мае варыянт назвы «За ўёмныя горы...».

Рукапісны варыянт верша «Кавалачак неба», строфы 3-4:

І людзі казалі мне
(старое прыйшло на памяць):
«Хто пальцам святое кране --
графахамі душу паплямінь...»
І бышчам-бы думак бег
пазнаўшы, праменчык сіні
із плямкі шкляное зьбег
на рукі і кажа: «Сыне...»

107. Журботныя струны (б. 178). Цыкл вершаў: 1. Вусны і песыні («Прачнічэся,
вусны і песыні...») (б. 178), 2. Неспадзявана («Неспадзявана сыцішлі хаду...») (б.
179), 3. Далей і далей («Хвалі ад берагу -- далей і далей...») (б. 180), 4. На
ганьбішчы славы («Прыляж да замлі і паслушай, як кліча...») (б. 181), 5. Жыцьцё
(«Шанаваў я цябе, кунежкыў...») (б. 182), 6. Няпослуху дзівацкага сакрэт
(«Патоляй съвет ня лашчыў нас ніколі...») (б. 183), 7. Ля берагоў крывіцкае Нямігі
(«Уеща шлях гразкою калінай...») (б. 184), 8. Сябром («Мякка съцелюнь, ды мулка
спашь...») (б. 185), 9. Вузкі стрыб дугі («Сонца плавіща, а я, дзівак, бажуся...»)
(б. 186). «Ля чужых берагоў», 1955, б. 64. У газэце «Бацькаўшчына», 12-13 (242-
243), 25 сакавіка 1955 і 15-16 (245-246). Вялікдзень 1955 цыкл дапоўнены вершамі:
Світанак, Вялікія шэльмы, Жалоба, Жылачка. У рукапісным тэксле верша «На
ганьбішчы славы» заўвага аўтара: «Высокое места -- месца старалаўняй мены, пазней
Траецкая гара ў Менску-Беларускім».

Рукапісны варыянт верша «Неспадзявана»:

Неспадзявана сыцішлі хаду мы.
Сыніліся. Куды-ж цяпер ісьці нам?
Сыісканьць і наволінь голаў думы
і неспакой у доме негасцінным.
І съняща штоначы пад гоман тлуму
далёкія і родныя мясыціны,
дзе кожны сълед расыцілі (нібы сына
расыціла маші) песнямі і сумам.

Зыбающа задымленая далі,
 і сьпіны скалаў пазіраюць тупа.
 Чые-ж на хваліх мы чаўны гайдалі
 і ў хвалі падалі халодным трупам?
 І месіца штодня ўсё глыбей і далей
 на збойчы бязладны часу тупат.
 Дрыжаць самлелія задымленая далі,
 хаваючы здабытак гнойны струпа...

Рукапісны варыянт верша «Няпослуху дзвінкага сакрэт», ралкі 1-6:

Ня вабіў съвет чужы мяне ніколі, --
 і напрыемны быў чужы ля хаты сълед.
 «Ля родных стрэх шукайше, дзені, волі», --
 казаў башкоў маіх вялікі запавет.
 А мы пайшлі-такі ў далёкі белы съвет
 пад націскам ліхой і прыкрай голі...

108. Не прабуджанае сонцам раныне («Не хвалю нічога і ня ганю...») (б. 187).
Машынапіс (Архіў БІНіМа).

109. Вэнэцуэлия (б. 189). Цыкл вершаў: 1. **Сіла рэчы** («Учора цяжка зробленая рэч...») (б. 189), 2. **Помнікі і абэліскі** («На плошчы -- помнікі і абэліскі...») (б. 190). «Конадні», 5-6, 1958, б. 75.

Рукапісны варыянт верша «Сіла рэчы», страфа 4:

Брыдзе й брыдзе. Абапал крык вітрын
 паўночных крам. Пярэсты бліск рэкламы.
 З пляшоў і вуліц -- тлумных праварын --
 замест людзей выходзяць цені й плямы.

110. «Слухаць мову тваю, Радзіма...» (б. 191). Рукапіс (Архіў БІНіМа).

111. Роднае слова («Я ня жыў без цябе... ») (б. 192). Рукапіс (Архіў БІНіМа).

112. Зь незавершанага (б. 193-205). Рукапіс (Архіў БІНіМа).

Пераклады

- 1. Тарас Шаўчэнка. Запавет** («Як памру я, пахавайше...») (б. 206). Машынапіс (Архіў БІНіМа).
- 2. Тарас Шаўчэнка. Ня грэе сонца на чужыне** («Ня грэе сонца на чужыне...») (б. 206). Машынапіс (Архіў БІНіМа).
- 3. Тарас Шаўчэнка. Думы мае, думы мае.** Урывак («Думы мае, думы мае, цяжанька нне з вамі!...») (б. 207). Машынапіс (Архіў БІНіМа).
- 4. Тарас Шаўчэнка. Мінаюць дні, мінаюць ночы** («Мінаюць дні, мінаюць ночы...») (б. 208). Машынапіс (Архіў БІНіМа).

5. Тарас Шаўчэнка. На вечную памяць Катлярэўскаму. Урывак («... Праўдзівы мой дружа!..») (б. 209). Машынапіс (Архіў БНiМа).

6. Тарас Шаўчэнка. Каўказ. Урыўкі з паэмы («За горамі горы, хмарамі спавіты...») (б. 210). Машынапіс (Архіў БНiМа).

Пераклады вершаў Уладзімера Дудзіцкага ў іншыя мовы

1. Дваццаць пяты. Верш, перакладзены на нямецкую мову Гэрманам Рыдмюлерам. «Minsker Zeitung», 1943.

2. Жывое праўдзівае слова. Верш, перакладзены на украінскую мову Б.Аляксандравым. «Нові дні», 2 грудня 1945, б. 3.

3. Адменная ода. Верш, перакладзены на польскую мову Юзафам Лабадоўскім. «Конадні», 2, 1954, б. 50.

Проза. Публіцыстыка

1. *Абразок (б. 269). Машынапіс (Архіў БНiМа).

2. *Апавяданыне (б. 258). Машынапіс (Архіў БНiМа).

3. Бацькі й дзеці. Да пытаньня ўзгадаванья маладога пакаленія. «Беларуская газэта», 15 (35), 9 сакавіка 1942. Подпіс Ул.Гуцька.

4. Беларускае Культурнае Згуртаваныне. «Новы шлях», 8 (44), красавік 1944.

5. Гістарычная дата. «Беларуская газэта», 12 (230), 12 лютага 1944. Подпіс Ул. Гуцька.

6. Дарога газэты. Гістарычны нарыс. «Голос вёскі», 45, 18 сінегня 1942.

7. *Даруй, што я плачу...». Замест успамінаў (б. 216). «Беларускі работнік», 39, 24 верасня 1944.

8. Жыве Беларусь. З цыклу «Крыававыя съежкі». «Беларуская газэта», 21, 15 сакавіка 1944.

9. За культуру і асьвету. «Голос вёскі», 1, 1 кастрычніка 1941. Подпіс Ул. Гуцька.

10. За нацыянальную беларускую школу. «Голос вёскі», 2, 17 кастрычніка 1941. Подпіс Ул. Гуцька.

11. Змаганыне за будучыню. «Беларуская газэта», 58 (78), 13 жніўня 1942. Подпіс Ул. Гуцька.

12. **Койданаў новы.** «Беларуская газэта», 27 (145), 8 красавіка 1943. Подпіс У. Д.
13. ***Коратка аб сабе (б. VI).** «Беларуская газэта», 35 (253), 3 траўня 1944.
14. **Лыжка мёду й бочкага савецкага дзёгцю.** «Гаворышь радыё «Вызваленіне». Выбраныя матэрыялы Беларускае Рэдакцыі. Кніжка I. Мюнхэн, 1956, б. II4.
15. **«На тле зруйнованых святыній».** «Беларуская газэта», 17 (235), 1 сакавіка 1944.
16. **Ні верыць, ні спадзівацца.** «Гаворышь радыё «Вызваленіне». Выбраныя матэрыялы Беларускае Рэдакцыі. Кніжка I. Мюнхэн, 1956, б. III.
17. **Новая Савецкая правакацыя.** «Гаворышь радыё «Вызваленіне». Выбраныя матэрыялы Беларускае Рэдакцыі. Кніжка I. Мюнхэн, 1956, б. 103.
18. **Пашто даганіць.** «Гаворышь радыё «Вызваленіне». Выбраныя матэрыялы Беларускае Рэдакцыі. Кніжка I. Мюнхэн, 1956, б. 81.
19. ***Перад бурай. Урывак з аповесы і «Голас крыві» (б. 274).** «Пагоня», 3, 1946, б. 18. Подпіс Мікола Дварэнкі.
20. **Празь цемру й пакуты.** «Беларуская газэта», 29 (147), 15 красавіка 1943. Подпіс У.Д.
21. **Пэдагагічныя ідэі Яна Амоса Коменскага. Да 370-ай гадавіны з дня нараджэння.** Сцэнарый радыёперадачы. Машынапіс (Архіў БІНіМа).
22. **Сіла праўды.** «Гаворышь радыё «Вызваленіне». Выбраныя матэрыялы Беларускае Рэдакцыі. Кніжка I. Мюнхэн, 1956, б. 140.
23. **Съядамі гадоў.** «Голас вёскі», 1, 1 кастрычніка 1941.
24. ***Тайніцы Сыляпянскага лесу (б. 219).** «Гаворышь радыё «Вызваленіне». Выбраныя матэрыялы Беларускае Рэдакцыі. Кніжка I. Мюнхэн, 1956, б. 76.
25. **Трагедыя беларусаў.** «Гаворышь радыё «Вызваленіне». Выбраныя матэрыялы Беларускае Рэдакцыі. Кніжка I. Мюнхэн, 1956, б. II6.
26. ***У палоне думак. Урывак з аповесы і «Голас крыві» (б. 277).** «Пагоня», 4, 1946, б. 26. Подпіс Мікола Дварэнкі.
27. ***Успаміны (б. 222).** Рукапіс (Архіў БІНіМа). Разьдзел «Сон Зынябышчіча» надрукаваны: «Божым шляхам», 2, 1947, б. II.
Адсутныя ў рукапісе старонкі пазначаны знакам <...>
28. **Школьніцтва ў Барысаўшчыне.** «Беларуская газэта», 65 (85). 6 верасьня 1942. Подпіс У. Д.

29. Шукаюць наўных. «Гаворыць радыё «Вызваленне». Выбраныя матэрыялы Беларускае Рэдакцыі. Кніжка I. Мюнхэн, 1956, б. 78.

30. Янка Купала. «Пагоня», 4, 1946, б. 57. Подпіс Мікола Дварэнкі.

Выданыні, дзе былі надрукаваныя творы Уладзімера Дудзіцкага

1. Agladchyk. Рукапісны часапіс. Заходняя Нямеччына.
2. Бацькаўшчына. Остэрграфэн -- Мюнхэн.
3. Беларуская газэта. Менск.
4. Беларускае слова. Міхельсдорф -- Аугсбург (Заходняя Нямеччына) -- Саўт-Рывэр (Злучаныя Штаты).
5. Беларускі работнік. Бэрлін.
6. Беларускі эмігрант. Таронта.
7. Божым шляхам. Парыж -- Лёндан.
8. Гаворыць радыё «Вызваленне». Выбраныя матэрыялы Беларускае Рэдакцыі. Кніжка першая. Мюнхэн. 1956.
9. Голас вёскі. Менск.
10. Конадні. Нью-Ёрк.
11. Літаратура і мастацтва. Менск.
12. Ля чужых берагоў. Альманах твораў беларускіх эміграцыйных паэтаў і пісьменнікаў. Мюнхэн. 1955.
13. Моладзь. Парыж.
14. Новы шлях. Рыга.
15. Пагоня. Літаратурна-мастацкі (з нумара 3 Літаратурна-гістарычны) часапіс. Зальцбург (Аўстрыя).
16. Раніца. Бэрлін.
17. Узвышша. Менск.
18. Шышина. Міхельсдорф (Заходняя Нямеччына) -- Саўт-Рывэр (Злучаныя Штаты).